

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

Mavzu: Energetik resurslar va ulardan foydalanish

Energiya resurslari insoniyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biridir. Zamonaviy jamiyatning iqtisodiy rivojlanishi, sanoat va transport tizimlarining samarali ishlashi energiyaga bog'liq. Biroq, energiya ishlab chiqarish jarayoni ko'plab ekologik muammolarni keltirib chiqaradi.

Taqdimot rejasi

01

Energiya resurslarining ahamiyati

Asosiy energiya turlari va ularning inson hayotidagi oʻrni

02

Ekologik muammolar

Anʼanaviy energiya manbalarining atrof-muhitga taʼsiri

03

Zamonaviy yechimlar

Ekologik masʼuliyat va “yashil energetika” konsepsiyasi

Energiya - hayotning asosi

Energiya nafaqat zamonaviy murakkab jamiyat hayotiy faoliyati uchun, balki har bir insonning yashashi uchun ham juda zarur. Elektr energiyasi asosan gidroelektrostansiyalar, issiqlik va atom elektr stansiyalarida ishlab chiqariladi.

Hozirgi vaqtda insoniyat energiya ta'minotida katta yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, bu soha jiddiy ekologik va ijtimoiy muammolar bilan to'lib toshgan. Energiya manbalari va ularning ta'sirini tushunish kelajak uchun muhim hisoblanadi.

Gidroelektrostansiyalarning yashirin xavflari

Yerlarning yo‘qolishi

Katta hududlar suv havzalari ostida qolib ketadi, ko‘plab odamlar o‘z joylaridan ko‘chiriladi

Baliq migratsiyasiga halaqit

To‘g‘onlar baliqlarning tabiiy migratsiyasini to‘sib qo‘yadi va ekotizimni buzadi

Suv sifatining pasayishi

Havzalarda suv uzoq turib qoladi va sifati sezilarli darajada yomonlashadi

Gidrostansiyalarning ekologik oqibatlari

Issiqlik elektr stansiyalari va ularning ta'siri

Issiqlik elektrostansiyalari (IES) mamlakatning elektr energiyaga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishda muhim o'rin tutadi. Biroq, bu stansiyalar ham jiddiy ekologik muammolar yaratadi.

Ko'mirda ma'lum darajada radioaktivlik xususiyati mavjud. IESda katta miqdorda yoqilg'i yonadi va ko'p miqdorda radioaktiv chiqindilar havoga chiqadi. Organik yoqilg'ilar yonishi tufayli ham tabiatga juda ko'p zarar keltiriladi.

IES yoqilg'ilari va ekologik ta'sir

Ko'mir

Eng ko'p ifloslanish hosil qiladigan yoqilg'i turi, radioaktiv elementlarni o'z ichiga oladi

Mazut

Suyuq yoqilg'i, ko'miriga nisbatan kamroq, lekin baribir sezilarli ifloslanish yaratadi

Gaz

Ekologik jihatdan eng toza yoqilg'i, **FIK**ni oshiradi va ifloslanishni kamaytiradi

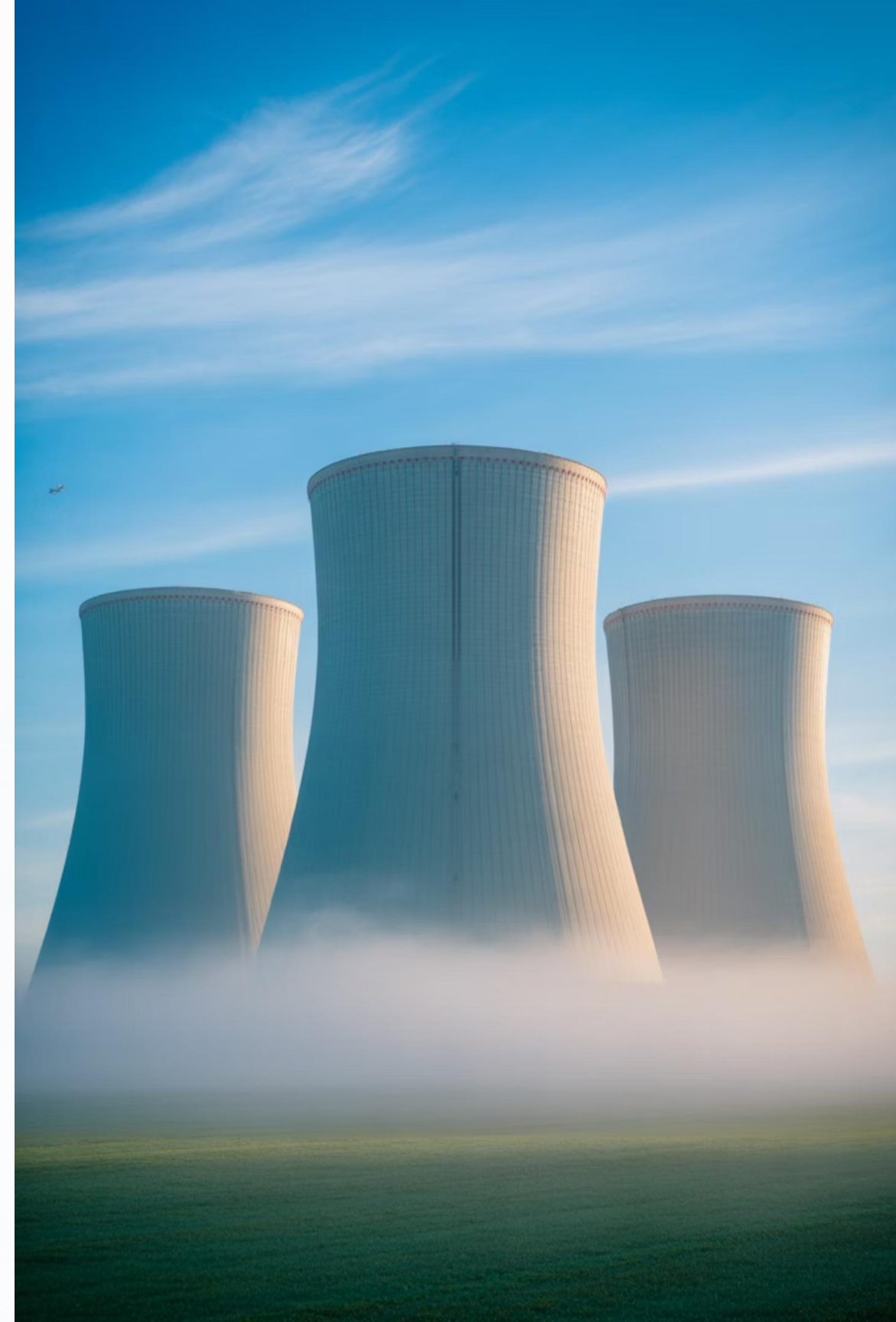
Atom energetikasi: ikki tomonlama xususiyat

Afzalliklari

- Oddiy elektr stansiyalarga nisbatan ekologik jihatdan ancha toza
- Katta hajmdagi energiya ishlab chiqarish imkoniyati
- Uzoq muddatli energiya ta'minoti

Xavflari

- Chernobil va fukusimadagi halokatlar
- Radioaktiv chiqindilarning ko'p yillik xavfi
- Texnogen halokat xavfi

Radioaktiv ifloslanish va uning xavflari

Radioaktiv ifloslanish boshqa ifloslanishlardan ancha farq qiladi. Radioaktiv nuklidlar nobarqaror kimyoviy elementlarning yadrosidir.

Tashqi nurlanish

Kosmosdan kelgan nurlar va atrof-muhitdagi radioaktiv nuklidlar

Ichki nurlanish

Havo, suv va oziq-ovqat orqali organizmga kiradigan radioaktiv elementlar

Antropogen ifloslanish

Inson faoliyati natijasida vujudga keladigan eng xatarli ifloslanish turi

Chernobil halokati: saboqlar

5%

Tarqalgan yoqilg'i

Yadro yoqilg'isining
atigi 5 foizi atrof-
muhitga tarqalgan edi

1000

Tarqalish masofasi

Radiatsiya minglab
kilometr uzoqlikka
tarqaldi

100k

Jabrlangan kishilar

Ko'plab kishilarning
nurlanishiga sabab
bo'ldi

Yashil energetika

Qayta tiklanadigan, ekologik toza energiya manbalari kelajakning kaliti

Noanaviy energiya manbalarining afzalliklari

Quyosh energiyasi

Cheksiz va ekologik toza energiya manbai.
Mamlakatimizda quyosh energiyasidan foydalanish borasida katta ishlar qilinmoqda.

Shamol energiyasi

Havo oqimi orqali elektr energiyasi ishlab chiqarish.
Tabiiy va doimiy yangilanuvchi manba.

Geotermal energiya

Yer bag'ining issiqligidan foydalanish. Barqaror va uzluksiz energiya ta'minoti.

Okean energiyasi

Okeanning mexanik va issiqlik energiyasidan foydalanish imkoniyatlari.

Ta'limda amaliy tajribalar

Fizika, geografiya va kimyo fanlarining integratsiyasida o'tkaziladigan amaliy ishlar o'quvchilarning ilmiy-texnik tafakkurini rivojlantiradi.

Quyosh paneli tajribasi

Kichik quvvatli quyosh batareyalari yordamida elektr energiyasi ishlab chiqarish va yorug'lik intensivligini o'lchash

Shamol turbinasi modeli

Ventilyator yordamida shamol oqimini hosil qilish va generatorning aylanish tezligini o'rganish

Gidroenergiya namoyishi

Suv oqimi yordamida kichik turbina ishlash jarayonini amaliy namoyish etish

“Yashil energetika” loyiha tanlovlari

O'quvchi va talabalar o'rtasida tashkil etiladigan loyiha tanlovlari ularning ijodiy va innovatsion fikrlashini rivojlantiradi.

1

Prototip yaratish

Quyosh suv isitgichlari, shamol generatorlari, bioyoqilg'i ishlab chiqarish moslamalarini yaratish

2

Energiya samaradorligi

Ta'lim muassasalarida elektr va issiqlik energiyasini tejash bo'yicha amaliy yechimlar

3

Ekologik monitoring

Energiya ishlab chiqarish va iste'molning ekologik izini hisoblaydigan dasturlar yaratish

4

Ijtimoiy tashabbuslar

Aholiga “yashil energiya” afzalliklari haqida ma'lumot berish kampaniyalari

Kelajak uchun mas'uliyat

Energiya resurslaridan oqilona foydalanish va ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish insoniyatning kelajagi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

“Yashil energetika” nafaqat energiya ishlab chiqarishda barqarorlikni ta'minlaydi, balki atrof-muhitni asrash va kelajak avlodlar uchun tabiiy resurslarni saqlab qolishda muhim omil hisoblanadi.

Ta'lim jarayonida energiya mavzusini amaliy loyihalar orqali o'rgatish o'quvchilarni mas'uliyatli, texnik jihatdan bilimli va ijodkor shaxslar sifatida tarbiyalaydi.

Bugungi yoshlar ertangi kunda ekologik barqaror jamiyat qurishda faol ishtirok etadigan yetuk mutaxassislarga aylanishi mumkin.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI TA'LIMNI
RIVOJLANTIRISH RESPUBLIKA
ILMIY-METODIK MARKAZI

Eko-madaniyat va
ekologik savodxonlikni
rivojlantirish

E'TIBORINGIZ UCHUN TASHAKKUR!

<https://linktr.ee/trmuz>

<https://trm.uz>

<https://www.facebook.com/trmuz>

https://www.youtube.com/@trm_uz

https://www.instagram.com/trm_uz/

